

NOOT: De kwalificatie van een verbintenis als resultaats- of middelenverbintenis.

I. Inleiding

1. De resultaats- of uitslagverbintenis is de verbintenis die de schuldenaar verplicht om een welbepaald resultaat te bereiken.

Daartegenover staat de middelen- of inspanningsverbintenis, welke de schuldenaar ‘enkel’ verplicht om een bepaalde inspanning te leveren of om bepaalde middelen aan te wenden om een beoogd of gewenst resultaat te bereiken.

De eerste wordt gelinkt aan artikel 1147 van het Burgerlijk Wetboek volgens welk de schuldenaar zich enkel van zijn aansprakelijkheid kan bevrijden door het bewijs van een bevrijdingsgrond. De tweede wordt gekoppeld aan artikel 1137 van het Burgerlijk Wetboek dat bepaalt dat het volstaat dat de schuldenaar alle zorgen van een goed huisvader aan de uitvoering van de overeenkomst besteedt om vrijuit te kunnen gaan.

2. De kwalificatie als inspannings- of resultaatsverbintenis is fundamenteel.

Het onderscheid bepaalt immers de inhoud en de draagwijdte van de door de schuldenaar aangegane verbintenis en het regelt de bewijslast¹.

Bij een resultaatsverbintenis dient de schuldenaar, nadat de schuldeiser het geldig bestaan van de overeenkomst heeft aangetoond, het bewijs te leveren dat hij het resultaat heeft geleverd, dan wel dat hij dit niet heeft kunnen doen ingevolge overmacht.

Bij een inspanningsverbintenis daarentegen is het de schuldeiser die én het bestaan van de verbintenis én de wanuitvoering door een gebrek aan voorzorg in hoofde van de schuldenaar dient te bewijzen.

De strenge principes van de overmachtsleer zijn dus ook enkel van toepassing op resultaatsverbintenissen².

3. In onderstaande noot zal na een bespreking van het arrest van 15 september 2008 worden onderzocht welke middelen voorhanden zijn om een resultaats- van een middelenverbintenis te onderscheiden. De voor- en nadelen van de daartoe aangewende methoden worden kort besproken.

II. Arrest hof van beroep van Antwerpen van 15 september 2008.

1. Feiten en procedurevoorgaanden.

4. In het arrest van het hof van beroep van Antwerpen van 15 september 2008 wordt uitspraak gedaan over de vordering tot schadevergoeding die een cliënt tegen zijn voormalige raadsman heeft ingesteld wegens professionele tekortkomingen.

De cliënt verwijt de advocaat dat die tijdens de beroepsprocedure een contractuele wanprestatie heeft begaan bij de behartiging van zijn belangen door geen of minstens

¹ C. VANACKERE en J. ROODHOOF, “Definitie en enkele soorten” in J.ROODHOOF (ed.), *Bestendig handboek verbintenissenrecht*, Mechelen, Kluwer, 1998, 40, nr. 0114.

² *Ibid.*

onvoldoende inlichtingen aan het hof van beroep te hebben verschaft met betrekking tot de gevorderde bedragen, daar waar hij, volgens de cliënt, over alle nodige en nuttige stukken beschikte om dat wel te kunnen doen.

De advocaat van zijn kant betwist dit en voert aan dat de verdediging steeds in samenspraak met de cliënt is gebeurd.

5. Om de inhoud en de draagwijdte van de verbintenissen van de advocaat te kunnen bepalen, wordt door het hof nagegaan welk soort verbintenis de advocaat ten overstaan van zijn cliënt had opgenomen. Dit betrof geen resultaats- maar wel een middelenverbintenis, en de advocaat diende dus de belangen van zijn cliënt te behartigen zoals een zorgvuldig en vooruitziende raadsman geplaatst in dezelfde omstandigheden dat zou hebben gedaan. Er werd vervolgens geoordeeld dat het foutief was van de advocaat om in de procedur stukken in hoger beroep niet te hebben toegelicht waarom de door de eerste rechter toegekende schadevergoeding ontoereikend was en waarom de in eerste aanleg gevorderde schadevergoedingen weldegelijk moesten worden toegekend. Eveneens ten onrechte was de advocaat niet ingegaan op de vraag van het hof om toelichting over de gevorderde bedragen.

Het feit dat de conclusies werden opgesteld in samenspraak en met akkoord van zijn cliënt, kon de advocaat niet aanwenden om zich van zijn aansprakelijkheid te ontheven. Volgens het hof diende de advocaat immers te weten dat de vordering die hij namens zijn cliënt stelde, de nodige toelichtingen en verduidelijkingen diende te bevatten opdat de rechtbank of het hof deze kon onderzoeken. De goedkeuring door de cliënt van de conclusies kon dan ook niet worden aanzien als een afstand van verhaal in geval van contractuele wanprestatie van de advocaat.

6. Om dan een schadevergoeding te bekomen, diende de cliënt naast een fout van zijn advocaat uiteraard ook nog het causaal verband met de geleden schade aan te tonen. Hierin slaagde deze echter niet en de vordering tot schadeloosstelling werd bijgevolg afgewezen als ongegrond.

2. Bespreking.

7. Bij betwisting over de aard en de draagwijdte van een door een schuldenaar opgenomen contractuele verbintenis komt het de rechter toe hierover uitsluitel te geven.

In het besproken arrest werd de verbintenis van de advocaat gekwalificeerd als een middelenverbintenis, zonder dat echter werd gemotiveerd waarom.

Hoewel te betreuren, zijn dergelijke uitspraken legio.

Uit een analyse van de gepubliceerde rechtspraak blijkt immers dat in het merendeel van de gevallen de rechter een verbintenis aanduidt als resultaats- of inspanningsgebonden zonder dat daar een motief voor wordt opgegeven. Veelal gaat die kwalificatie samen met de specifieke aard van een bepaalde verbintenis of van een bepaald beroep³, maar bijzondere omstandigheden kunnen toch tot een andere uitkomst leiden zodat het noodzakelijk is dat de draagwijdte van een verbintenis steeds in concreto wordt nagegaan.

De juiste kwalificatie is immers bepalend voor de uitslag van het geschil en bovendien is de rechter ook verplicht zijn uitspraak te motiveren⁴.

³ *Infra*, nr. 21.

⁴ Art.149 Gw. en art. 780, lid 1, 3° Ger.W.

De motiveringsplicht houdt in dat een beslissing zowel in rechte als in feite een eigen redengeving bevat die het beschikkend gedeelte van de uitspraak verantwoordt en het wettigheidstoezicht van het Hof van Cassatie mogelijk maakt⁵.

De motivering heeft immers (onder meer) tot doel de beslissing controleerbaar te maken voor de erbij betrokken partijen, zodat de rechter bijvoorbeeld ook niet kan volstaan met een loutere verwijzing naar de motieven van een andere beslissing⁶.

Het Hof van Cassatie is bevoegd om een controle uit te oefenen op de kwalificatie door de feitenrechters, aangezien elke foute kwalificatie een verkeerde toepassing inhoudt van een wetbepaling door de rechter⁷. Een dergelijke controle kan worden uitgeoefend via de controle van de motivering van de rechterlijke uitspraak.

De rechterlijke kwalificatie van een door een schuldenaar opgenomen verbintenis dient dus in elk geval formeel te worden gemotiveerd.

8. Hoe wordt nu een middelen- van een resultaatsverbintenis onderscheiden wanneer de partijen zelf niets hebben voorzien?

Er bestaat geen wettelijke leidraad, noch sluitende theorie.

De meerderheid in de rechtspraak en rechtsleer zoekt het antwoord in de overeenkomst zelf, door ze te gaan uitleggen. Door verschillende auteurs werden daartoe werkschema's bedacht, bestaande uit een reeks van geordende criteria waaraan de te kwalificeren verbintenis moet worden getoetst. Afhankelijk van de uitslag heeft men dan met een resultaats-of inspanningsverbintenis te maken.

III. De kwalificatie van de verbintenis bij gebrek aan uitdrukkelijk akkoord van de partijen.

A. Stelregel: uitlegging van de overeenkomst (meerderheidsopvatting rechtsleer).

A.1. Achterhalen van de bedoeling van partijen: art. 1156 B.W.

9. De aard van de opgenomen verbintenissen hangt af van de wil van de contracterende partijen. Hebben de partijen in hun overeenkomst hierover uitsluitel gegeven, dan is er geen probleem.

Is de wil van partijen echter niet bepaald, dan dient de rechter volgens de meerderheidsstrekking in iedere veronderstelling de overeenkomst uit te leggen, te interpreteren. Hij dient dus de gemeenschappelijke bedoeling van partijen te achterhalen op grond van de artikelen 1156 e.v. van het Burgerlijk Wetboek. In de rechtsleer werden daartoe

⁵ G. DE MAESENEIRE, Motivering rechterlijke beslissingen, *NJW* 2007, 195.

⁶ *Ibid.* met verwijzing naar Cass. 30 juni 1997, *Arr.Cass.* 1997, 734: in dat geval moet hij die motieven immers in zijn uitspraak vermelden.

⁷ C. CAUFFMAN, "De vrouwensleer" in X, *Bijzondere Overeenkomsten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, 2005, 23, nr. 63, met verwijzing naar F. RIGAUX, "La nature du controle de la Cour de cassation" in *Bibliothèque de la faculté de droit de l'Université catholique de Louvain*, Brussel, Bruylant, 1966, 245, nr. 157; Adv. Gen. Ganshof van der W.G. Meersch, noot onder Cass. 18 september 1962, *Pas.* 1963, I,80 en de aldaar aangehaalde verwijzingen.

verschillende onderscheidingsmethoden tussen resultaats-en middelenverbintenissen ontwikkeld.

1. De methode 'KRINGS'.

10. In haar arrest van 3 maart 1984 diende het Hof van Cassatie zich uit te spreken over de aard van een door een wassalonuitbater opgenomen verbintenis tot reiniging van een bruidsjaпон.

De jaпон was na de reinigingsbeurt ernstig beschadigd en de eigenaar ervan oordeelde dat de schuldenaar van een verbintenis met een welomschreven voorwerp, zoals het reinigen van een kledingsstuk, een resultaatsverbintenis was aangegaan, vooral wanneer die een specialist is op wie de klant om die reden beroep deed.

Het Hof van Cassatie oordeelde als volgt: *“De wil van de partijen (om) geen resultaatsverbintenis, maar inspanningsverbintenis te doen ontstaan, (is) doorslaggevend. Dat ten deze de vrederechter die wil hieruit afleidt: ‘De veelvuldigheid der textielwaren die thans in de handel zijn, waaraan sommige vervaardigd zijn op basis van natuurlijke stoffen, andere op basis van chemische produkten, en die alle verschillende behandelingswijzen vereisen, is zodanig dat geen enkele wasserij, bij ontstentenis van vermelding der reinigingsmethode, een optimaal resultaat kan waarborgen’; dat de vrederechter aldus de wil van de partijen afleidt uit een zodanige onzekerheid bij de uitvoering, dat het risico zo groot is dat de schuldenaar het niet op zich neemt; Dat de vrederechter aldus wettelijk de artikelen 1147, 1148 en 1315 van het Burgerlijk Wetboek kan weren om met toepassing van artikel 1137 de verbintenis voor een inspanningsverbintenis te houden.”*

11. In zijn conclusie bij het arrest argumenteerde Procureur- Generaal KRINGS⁸ dat het antwoord op de vraag of een bepaalde verbintenis al dan niet een resultaat waarborgt in de *gemeenschappelijke wil* van de partijen ligt, en dat de rechter met het oog op de kwalificatie van de verbintenis deze wil dient na te gaan, zoals artikel 1156 van het Burgerlijk Wetboek hem voorschrijft. Om de gemeenschappelijke bedoeling te achterhalen moet meestal worden uitgegaan van het al dan niet *aleatoir karakter* van het door partijen beoogde resultaat. De loutere omstandigheid dat de verbintenis van een schuldenaar een welbepaald voorwerp heeft, brengt volgens KRINGS niet als dusdanig mee dat tussen partijen een resultaatsverbintenis zou zijn tot stand gekomen:

“Meestal wordt uitgegaan van het aleatoir karakter dat aan het resultaat van de verbintenis verbonden is. Hoe groter de onzekerheid omtrent het bereiken van het gestelde doel, des te meer zal men te maken hebben met een verbintenis van middelen, omdat de schuldenaar zich niet zal willen verbinden tot het bereiken van een doel waarvan hij weet dat die bereikbaarheid aan twijfel onderhevig is. Dit geldt voornamelijk bij een contract van huur van diensten, hoewel in dit geval beide categorieën van verbintenissen in aanmerking komen, naargelang van de wil der partijen.

De rechter moet derhalve bepalen wat de gemeenschappelijke wil van partijen is geweest. In casu beweren de eisers dat een contract van huur van diensten a priori een verbintenis van resultaat doet ontstaan en dat hieraan enkel kan worden afgeweken wanneer partijen dit bij wilsovereenstemming bedoeld hebben.

In die stelling zou dus, bij een contract van huur van diensten, de schuldenaar, die in beginsel gehouden zou zijn tot een verbintenis van het resultaat, het bewijs te leveren hebben dat hij enkel een verbintenis van middelen op zich genomen heeft. De rechter zou dus van het principe van de

⁸ Concl. G. KRINGS bij Cass.3 mei 1984, Arr.Cass. 1983-84, 1147-1151.

verbintenis van resultaat alleen mogen afwijken, zo door de schuldenaar het bewijs wordt geleverd dat beide partijen het eens waren met elkaar om slechts een verbintenis van middelen tot stand te brengen. Ik kan me bezwaarlijk bij die stelling aansluiten omdat er een zo grote verscheidenheid van feitelijke gevallen en dus van contracten van huur van diensten bestaat, dat er in dit opzicht geen algemene regel kan bepaald worden. Dit blijkt duidelijk wanneer men doctrine en jurisprudentie even raadpleegt.

Er is dus geen vaste maatstaf om in abstracto te bepalen of een huur van diensten een resultaat dan wel een verbintenis van middelen is. Dat het voorwerp van de overeenkomst welbepaald is, brengt nog niet mee dat het om een verbintenis van resultaat gaat. Zoals de h. Flamme uitlegt, hoewel het voorwerp welbepaald is, kan de kans dat het resultaat bereikt wordt zo onzeker zijn dat geen partij ooit een verbintenis van resultaat zal aangaan. Alleszins hangt dit van de wil van partijen af.

De rechter moet dus ook als een contract van huur ten processe staat, nagaan wat de gemeenschappelijke wil van partijen is, zoals artikel 1156 van het Burgerlijk Wetboek hem voorschrijft.”⁹

2. De methode ‘VAN OMMESLAGHE’.

12. P. VAN OMMESLAGHE¹⁰ stelt de volgende methodiek voor om een bepaalde verbintenis als resultaats-of inspanningsverbintenissen te kwalificeren¹¹:

- In eerste instantie moet de *wil* van de partijen worden nagegaan. Het is daarbij belangrijk te verifiëren of zij zelf de omvang van de verbintenis hebben gespecificeerd.
- Geeft de wil van de partijen geen uitsluitel, dan moet worden nagegaan of de overeenkomst een *alea* bevat. Indien het te bereiken resultaat aleatoir is, dan is de bewuste verbintenis een middelenverbintenis. Is het te bereiken resultaat daarentegen niet onzeker, dan betreft het een resultaatsverbintenis.
- De meeste verbintenissen voortvloeiende uit *benoemde contracten* zijn resultaatsverbintenissen.
- Wanneer het verbintenissen buiten overeenkomst betreft, moet de *wil van de wetgever* worden nagegaan.

Verschillende andere auteurs, zoals C. CAUFMANN¹² en W. VAN GERVEN¹³ hebben zich bij deze zienswijze aangesloten.

⁹ Concl. G. KRINGS bij Cass. 3 mei 1984, *Arr.Cass.* 1983-84, 1147-1151.

¹⁰ P. VAN OMMESLAGHE, *Droit des obligations*, I, Brussel, Bruylant, 2010, 40-41; P.VAN OMMESLAGHE, *Droit des obligations*, I, Brussel, PUB, 1989, 1987.

¹¹ C.VAN ACKERE, “Enkele soorten verbintenissen” in J.ROODHOOF (ed.), *Bestendig Handboek verbintenissenrecht*, Antwerpen, Kluwer, 1998, 5.

¹² C. CAUFFMAN, “Het begrip verbintenis” in X, *Bijzondere overeenkomsten, Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, 2005, 12: Deze auteur stelt dat de rechter zich bij de beoordeling van het soort verbintenis dient te laten leiden door *de wil* van degene die de inhoud van de verbintenis heeft bepaald. In geval van verbintenissen uit overeenkomst zijn dit de *contracterende partijen*, in geval van een verbintenis uit eenzijdige wilsuiting is dit de wil van *de belover*, in geval van onvrijwillige aangegane verbintenissen, van verbintenissen uit de wet, is dit *de wetgever*. Geeft de wil van de schepper van de verbintenis geen uitsluitel, dan moet worden nagegaan of de overeenkomst *een kanslement* bevat (aard van de overeenkomst). Indien dit het geval is, dan is er sprake van een inspanningsverbintenis.

¹³ W. VAN GERVEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 33; deze auteur gebruikt de term ‘doelvast karakter’ van de verbintenis in plaats van ‘alea’.

13. Toch is het werkschema van VAN OMMESLAGHE niet vrij van enige kritiek. Stellen dat de meeste verbintenissen voortvloeiende uit benoemde contracten resultaatsverbintenissen zijn, ligt volgens KRINGS¹⁴, en wij volgen daarin, moeilijk omdat er een zodanige verscheidenheid bestaat aan contracten met een eigen benaming die ook nog per contract fundamenteel van elkaar kunnen verschillen omwille van andere feitelijke antecedenten zodat van een algemene regel moeilijk sprake kan zijn.

Ook volgens A. LUST¹⁵ kan de “aard” of het “voorwerp” van de verbintenis op zich niet doorslaggevend zijn¹⁶. Dit kan volgens deze auteur enkel van belang zijn bij het naspeuren van wat de partijen, respectievelijk de wetgever hebben gewild, onderzoek dat zich echter situeert op het vlak van de interpretatie en/of van de bewijslevering.

Anderzijds is het ook zo dat de uitzonderingen op deze vermeende stelregel zeer talrijk lijken te zijn. Zo werden contracten als de kosteloze bewaargeving en de huur van diensten toch als inspanningsverbintenissen aangemerkt.¹⁷

3. De methode ‘VANSWEEVELT’.

14. Volgens T. VANSWEEVELT¹⁸ is het eveneens logisch om, aangezien we ons op contractueel vlak bevinden, de wilsautonomie van partijen als uitgangspunt te laten primeren. Voor de gevallen waarin de gemeenschappelijke wil niet uitdrukkelijk werd gestipuleerd, zal echter naar hulpmiddelen moeten worden gegrepen om de werkelijke inhoud van de overeenkomst, en derhalve de wil van de partijen, te doorgronden. Voornamelijk twee criteria worden daartoe volgens deze auteur naar voor geschoven: de al dan niet passieve rol van het slachtoffer en het al dan niet aleatoir karakter verbonden aan het resultaat van de verbintenis.

15. Voor wat het criterium van de *passiviteit van de benadeelde* betreft, verwijst de auteur naar verschillende Franse auteurs¹⁹. Zij stellen dat de al dan niet passieve rol van het slachtoffer de aard van de verbintenis kan bepalen. Wanneer de schuldeiser bij de uitvoering van de verbintenis een min of meer grote vrijheid behoudt en/of een actieve rol speelt, zal de schuldenaar gehouden zijn tot een inspanningsverbintenis gezien de benadeelde dan zelf de

¹⁴ Concl. G. KRINGS bij Cass. 3 mei 1984, *Arr.Cass.* 1983-84, 1147-1151: “*De rechter zou dus van het principe van de verbintenis van resultaat alleen mogen afwijken, zo door de schuldenaar het bewijs wordt geleverd dat beide partijen het eens waren met elkaar om slechts een verbintenis van middelen tot stand te brengen. Ik kan me bezwaarlijk bij die stelling aansluiten omdat er een zo grote verscheidenheid van feitelijke gevallen en dus van contracten van huur van diensten bestaat, dat er in dit opzicht geen algemene regel kan bepaald worden. ...Er is geen vaste maatstaf om in abstracto te bepalen of een huur van diensten een resultaat dan wel een verbintenis van middelen is. Dat het voorwerp van de overeenkomst welbepaald is, brengt nog niet mee dat het om een verbintenis van resultaat gaat*”.

¹⁵ A. LUST, “Het medisch resultaatsverbintenissenarrest van 28 september 1995: reden tot paniek?”, *T.Gez.* 1996-97, 382-387.

¹⁶ A contrario: N. CLIJMANS, “Kwalificatie van de verbintenis van professionele vertaler: middelen- of resultaatsverbintenis” (noot onder Vred. Kortrijk 30 juni 1999), *AJT* 1999-2000, 564.

¹⁷ Zie voor de huur van diensten: nr. 10 en voor de kosteloze bewaargeving nr. 16.

¹⁸ T. VANSWEEVELT, *De civielrechtelijke aansprakelijkheid van de geneesheer en het ziekenhuis*, Antwerpen, Maklu, 1992, 110-114.

¹⁹ Met verwijzingen naar o.a.: P.MALAUURIE en L. AYNES, *Cours de droit civil. Les obligations*, Parijs, Cujas, 1985, 328, nr. 473.

niet- uitvoering in de hand kan hebben (bv. de verbintenis van de exploitant van een speeltuin voor de veiligheid van de kinderen). Andersom, wanneer de schuldeiser haast alle vrijheid opgeeft en een louter passieve rol vervult in de uitvoering van de contractuele verbintenis, verplicht de schuldenaar zich tot een resultaatsverbintenis (bv. de verbintenis van de vervoerder tegenover de reiziger).

Meteen wordt door VANSWEEVELT echter opgemerkt dat deze methode niet geschikt is als volwaardig en eenduidig criterium, gezien de uitzonderingen zo talrijk lijken te zijn, dat ze eerder de regel vormen. Een belangrijke uitzondering ligt bijvoorbeeld in de medische sector, waar dokterspatiënten zich bij uitstek in een passieve rol bevinden, en de verbintenis van de arts (in beginsel) toch als een inspanningsverbintenis wordt gekwalificeerd²⁰.

16. Om de werkelijke wil te achterhalen wordt dus volgens deze auteur beter naar een ander criterium uitgekeken, met name het al dan niet *aleatoir karakter* verbonden aan het resultaat van de verbintenis. Is het bereiken van een bepaald resultaat aleatoir of onzeker, dan is er doorgaans sprake van een inspanningsverbintenis, vermits de schuldenaar meestal niet de bedoeling zal gehad hebben zich te verbinden tot een dergelijk twijfelachtig resultaat. Ligt de bereikbaarheid daarentegen in de lijn der verwachtingen, dan zal de schuldenaar gehouden zijn tot een resultaatsverbintenis.

Een honderd percent zeker resultaat is daarbij niet vereist. Niemand zou immers een dergelijk resultaat willen waarborgen. Het is voldoende dat het resultaat redelijkerwijze of normalerwijze wordt bereikt, opdat er sprake kan zijn van een resultaatsverbintenis. Deze redenering sluit volgens de auteur ook nauwer aan bij de werkelijke gemeenschappelijke wil van partijen.

Maar ook dit '*zekerheidscriterium*' lokt kritiek uit. De auteur verwijst naar twee discussiepunten die in de (Franse) rechtsleer worden opgeworpen.

In de eerste plaats is het zo dat dit criterium niet verklaart waarom bepaalde contracten om niet de schuldenaar slechts een (lichtere) inspanningsverbintenis opleggen, niettegenstaande het niet aleatoir karakter van de verbintenis. Dit is volgens VANSWEEVELT het geval met de kosteloze bewaargeving²¹, waarbij de bewaarnemer zich slechts verplicht tot dezelfde zorg als die welke hij aan de bewaring van zijn eigen zaken besteedt. De verklaring zou erin kunnen bestaan dat wanneer de wet in een uitzondering voorziet (lex specialis) het aleatoir karakter dan niet meer dienend is²².

Een tweede kritiek heeft betrekking op de moeilijkheden die rechters (kunnen) ondervinden om het onzekerheidsgehalte van de verbintenis in te schatten, gezien uiteindelijk elke verbintenis een bepaalde graad van onzekerheid met zich mee brengt.

Dit kan volgens de auteur nochtans ook niet tot onoverkomelijke problemen leiden alwaar de rechter zich steeds kan richten naar de gewone gang van zaken en ook een beroep op deskundigen kan doen.

17. Hoewel de (on)zekerheidsfactor volgens VANSWEEVELT het meest geschikte hulpmiddel is om de wil van de partijen te achterhalen, mag dit echter ook niet tot gevolg hebben dat *andere beoordelingselementen* worden uitgesloten. De gemeenschappelijke bedoeling van de partijen bestaat immers volgens de auteur uit een geheel van elementen die door de rechter moeten worden onderzocht en gewogen op hun belangrijkheid: naast het aleatoir karakter van een verbintenis, zal de wil der partijen en de aard van de verbintenis

²⁰ Ook .C. CAUFMANN deelt dit standpunt, zie: C. CAUFFMAN, "Het begrip verbintenis" in X, *Bijzondere overeenkomsten, Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, 2005,12.

²¹ Art. 1927 B.W.

²² T. VANSWEEVELT, *De civielrechtelijke aansprakelijkheid van de geneesheer en het ziekenhuis*, Antwerpen, Maklu, 1992, 110-114.

immers eveneens kunnen worden afgeleid uit exoneratiebedingen, uit bedingen die een schuldenaar -in casu doorgaans gehouden tot een inspanningsverbintenis- een resultaatsverbintenis opleggen, uit waarborgbedingen of garantieclausules, imprevisieclausules, bewijslastbedingen, enz.

A.2. Uitlegging van de overeenkomst in het nadeel van diegene die bedongen heeft: art. 1162 B.W.

18. In geval van twijfel dient volgens artikel 1162 van het Burgerlijk Wetboek de rechter de overeenkomst uit te leggen ten nadele van hem die bedongen heeft en ten voordele van hem die zich verbonden heeft. De verbintenis van de schuldenaar zal in dat geval dus gekwalificeerd worden als een middelenverbintenis²³.

A.3. Nazicht van de rechtspraak: geen uniform criterium van onderscheid.

19. Nazicht van de rechtspraak leert dat de kwalificatie van een verbintenis als resultaats- dan wel middelenverbintenis op sterk uiteenlopende wijze gebeurt.

In veel vonnissen wordt aan de kwalificatiekwesitie zelfs totaal geen aandacht geschonken en wordt zonder meer tot de een of andere verbintenis besloten. De analyse van de vonnissen waarin de kwalificatiekeuze wel wordt gemotiveerd, toont dan op haar beurt dat dit niet aan de hand van eenduidig criterium gebeurt.

L. SIMONT en J. DE GAVRE²⁴ vatten het samen als volgt: “*L’ examen des décisions belges et françaises fait apparaître, d’une part, qu’ on est loin de pouvoir dégager de la jurisprudence un critère unique permettant de distinguer les cas où l’ obligation n’ est que de moyen et ceux où elle est de résultat.*”

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de meest voorkomende situaties:

1. Geen motivering of een loutere verwijzing.

20. In het merendeel van de onderzochte uitspraken wordt door een rechter een resultaats-of inspanningsverbintenis aangenomen zonder te motiveren welke elementen tot de een of andere kwalificatie nopen²⁵. Het gebeurt kennelijk als een automatisme, op het gevoel af. Tegenstrijdige uitspraken zijn dan onvermijdelijk.

²³ Rb. Brussel 13 april 1995, *RGAR* 1997, nr. 12.715; L. dU JARDIN, “Observations- Actualité de la lettre de patronage” (noot onder Cass. (Fr.) 30 januari 2001, *RDCB* 2000, 316.

²⁴ L.SIMONT en J. DE GAVRE, “Examen de jurisprudence (1969 à 1975). Les contrats spéciaux”, *R.C.J.B.* 1977, 333, nr.200.

²⁵ Bijv.: Brussel 16 juni 2009, *RGAR* 2010, nr. 14631; Rb. Antwerpen 23 april 2009, *T.Gez.* 2009-10, 227; Rb. Bergen 30 november 2007, *RGAR* 2009, 14532; Gent 21 december 2006, *RGAR* 2007, afl.6, 14.267, noot M. MARECHAL; Antwerpen 8 november 2006, *T.Verz.* 2008, 198; Gent 9 oktober 2006, *TBH* 2007, 721; Antwerpen 8 mei 2006, *RW* 2008-2009, 326; Rb. Brussel 8 mei 2006, *TBBR* 2008, 40; Rb. Brussel 11 oktober

Zo werd o.a. de verbintenis in hoofde van jeugdleiders- vrijwilligers tot garantie van de veiligheid van deelnemers aan een scoutsdropping door de rechter in eerste aanleg als een resultaatsverbintenis gecatalogeerd, terwijl het volgens de rechter in graad van beroep ‘ontegenzeggelijk om een inspanningsverbintenis’ ging.²⁶²⁷

21. Het valt wel op dat, hoewel geen uitwendige motieven worden gegeven, de kwalificatie toch dikwijls wordt gekoppeld aan de specifieke aard van de verbintenis welke door de schuldenaar wordt opgenomen of aan diens beroep. Zo konden wij vaststellen dat de verbintenis tot teruggave van een goed veelal als een resultaatsverbintenis²⁸ en de verbintenis tot bewaarneming/bewaking als een inspanningsverbintenis²⁹ wordt gekwalificeerd. Handelingen van een arts³⁰ of een advocaat³¹ worden dan weer meestal als

2005, *JLMB* 2007, 156, noot C. WINANDY; Antwerpen 14 maart 2005, *NJW* 2006, 894, noot E. BREWAEYS; Gent 13 december 2004, *DAOR* 2005, 359, noot G. GATHEM; Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1049; Brussel 8 december 2004, *TBH* 2006, 135; Gent 6 december 2004, *RABG* 2005, 1625; Luik 5 oktober 2004, *JLMB* 2005, 1042; Rb. Antwerpen 3 juni 2004, *RW* 2007-08, 1416; Rb. Dendermonde 14 november 2003, *TBBR* 2005, 354; Brussel 10 juni 2003, *TBO* 2005, 161, noot K. LEMMENS; Rb. Leuven 4 juni 2002, *T.App.* 2002/4, 19; Brussel 17 mei 2001, *TBH* 2003, 859, noot A. COIBION; Antwerpen 29 januari 2001, *RW* 2002-03, 186; Antwerpen 18 december 2000, *AJT* 2000-01, 609; Rb. Verviers 21 juni 2000, *T.Vred.* 2003, 189; Kh. Bergen 23 mei 2000, *TBH* 2001, 118; Rb. Ieper 7 april 2000, *T. Gez.* 2001-02, 196; Rb. Tongeren 13 oktober 1999, *T.Gez.* 2000-01, 313; Vred. Oudenaarde 21 december 1998, *T. App.* 2001, 26; Brussel 24 september 1998, *RGAR* 2000, nr. 13.235; Antwerpen 14 september 1998, *Limb. Rechtsl.* 1998, 225; Bergen 28 april 1998, *T.Verz.* 2003, 152, noot V. DE SMET; Bergen 26 mei 1997, *JLMB* 1998, 545; Rb. Veurne 21 november 1996, *AJT* 1996-97, 495, noot R. PASCARIELLO; Brussel 7 maart 1996, *RGAR* 1997, nr. 12.871; Kh. Brussel 27 april 1995, *TBH* 1996, 1107, noot J. BUYLE, X. THUNIS; Gent 21 februari 1995, *RW* 1996-97, 1332; Gent 9 december 1994, *TGR* 1996, 8; Kh. Brussel 6 december 1993, *T. Aann.* 1994, 71; Brussel 22 april 1988, *T.Aann.* 1990, 86; Gent 10 september 1984, *RHA* 1988, 54.

²⁶ Gent 21 februari 1995, *RW* 1996-97, 1332.

²⁷ Nog andere voorbeelden: de verplichting van de stad om haar wegen veilig en in goed onderhoud te houden werd de ene keer als inspanningsverbintenis gecatalogeerd (Cass. 6 november 2009, *TBP* 2010, 551; Cass. 17 april 2008, *TBP* 2009, 552; Gent 16 april 2004, *T.Verz.* 2005, 361; Gent 14 oktober 2003, *T.Verz.* 2004, 553; Pol. Namen 23 januari 2003, *Rev.dr. Commun.* 2004, 48, noot J. VAN BOL; Brussel 24 november 1988, *RW* 1990-91, 367, noot), de andere keer als een resultaatsverbintenis (Vred. Aarschot 23 oktober 1998, *TBBR* 1999, 148; Pol. Hoei 8 oktober 1985, *JL* 1985, 611); de verplichting van het huwelijksbureau om redelijke kandidaten voor te stellen is volgens de ene een middelenverbintenis (Brussel 1 juli 1998, *JT* 1999, 49), volgens de andere een resultaatsverbintenis (Rb. Brussel 14 april 1995, *JLMB* 1996, 524); de onderhouds-/herstellingswerken die een garagist uitvoert worden door de ene rechter gekwalificeerd als een inspanningsverbintenis (Bergen 14 september 1995, *RGAR* 1997, nr. 12.734), door de andere als een resultaatsverbintenis (Brussel 19 december 2001, *JLMB* 2003, afl. 15, 636).

²⁸ Gent 7 februari 2007, *Eur.Vervoerr.* 2007, 774; Rb. Brussel 4 maart 2005, *Res.Jur.Imm.* 2005, 167; Rb. Gent 26 februari 2003, *Huur* 2004, 81; Kh. Gent 26 oktober 2001, *TBH* 2003, 257; Luik 1 oktober 2001, *JLMB* 2002, 716; Kh. Bergen 28 oktober 1999, *JLMB* 2000, 983; Gent 20 mei 1999, *TBBR* 2000, 320; Vred. Aarlen 17 januari 1997, *Act.Jur.Baux* 1998, 22; Brussel 9 mei 1990, *RGAR* 1992, 11926; Gent 25 september 1987, *TBH* 1989, 163; Brussel 9 oktober 1963, *RW* 1964, 547-548.

²⁹ Antwerpen 16 september 1996, *AJT* 1997-98, noot B. CLAESSENS; A. VERBEKE, “Actualia lening en bewaargeving” in J. HERBOTS en A. VERBEKE (eds.), *Bijzondere overeenkomsten. Reeks Themis nr. 14*, Brugge, Die Keure, 2002, 50; J. PETERS, “De aansprakelijkheid van het tankreinigingsbedrijf”, *TBH* 2000, 525, nr. 2: “De bewaringsverplichting is een middelenverbintenis. Artikel 1927 B.W. bepaalt immers dat de bewaarnemer “aan de bewaring van de in bewaring gegeven zaak dezelfde zorg (moet) besteden als hij aan de bewaring van zijn eigen zaken besteedt””; L.SIMONT en J. DE GAVRE “Examen de jurisprudence (1969 à 1975). Les contrats spéciaux”, *R.C.J.B.* 1977, 148, nr. 125; A contrario: Bewaarneming is een resultaatsverbintenis: Gent 7 februari 2007, *Eur.Vervoerr.* 2007, 774; Kh. Brussel 18 december 1991, *RGAR* 1994, nr. 12.347; Brussel 23 januari 1990, *JT* 1990, 454.

³⁰ Brussel 16 juni 2009, *RGAR* 2010, nr. 14631; Rb. Antwerpen 23 april 2009, *T.Gez.* 2009-10, 227; Antwerpen 14 april 2008, *T. Gez.* 2008-2009, Rb. Luik 28 juni 2005, *T.Gez.* 2008-09, 43; Luik 24 mei 2004, *T.Gez.* 2005-2006, 301; Rb. Antwerpen 12 mei 2004, *T.Gez.* 05-06, 221; Antwerpen 6 april 2000, *TGR* 2000, 158; Antwerpen 30 maart 1998, *T.Gez.* 2000-01, 29; Bergen 12 mei 1997, *RGAR* 1998, nr. 12.937; Gent 13 november 1996, *T.Gez.* 1998-99, 399; Brussel 9 maart 1994, *T.Gez.* 1997-98, 188: “De anesthesist moet handelen als een

inspanningsverbintenissen uitgelegd, behalve wanneer het gaat om louter technische medische handelingen^{32,33} of om de formele juridische aspecten van de opgedragen taak³⁴.

22. In nog andere zaken werd ter ‘verantwoording’ van de kwalificatie verwezen naar een precedent in de rechtspraak of naar een bijdrage in de rechtsleer³⁵.

2. De wil van de partijen.

23. Het Hof van Cassatie heeft in haar hoger besproken bruidsjaponarrest van 3 mei 1984 uitdrukkelijk geopteerd voor de uitlegging van de impliciete wil van de partijen als doorslaggevend criterium bij de beoordeling van de aard van een door een partij opgenomen verbintenis. Volgens het hoogste rechtscollege kan deze impliciete wil vervolgens worden afgeleid uit het aleatoir karakter van de opgenomen verbintenis en uit de expertise in hoofde van de schuldenaar.

In de daaropvolgende rechtspraak van de hoven en de rechtbanken kwam het criterium van de “gemeenschappelijke bedoeling der partijen” dan ook vaak terug³⁶.

bekwaam, zorgvuldig en nauwgezette arts (dit is een inspannings- en geen resultaatsverbintenis)”; A contrario: Rb. Oudenaarde 17 juni 1994, Intercontact (N) 1995,5: “De taak van de anesthesist houdt een resultaatsverbintenis in”.

³¹ Brussel 10 november 2006, *JLMB* 2008/6, 229; Rb. Charleroi 12 september 2006, *JLMB* 2008, 42; Rb. Brussel 5 december 2003, *RGAR* 2005, 13990; Brussel 16 mei 2002, *JLMB* 2003, 1673; Luik 30 juni 2000, *JLMB* 2005, 280; Bergen 15 februari 2000, *JLMB* 2001, 422; Bergen 6 mei 1996, *JLMB* 1997, 432; Gent 29 januari 1993, *RW* 1993-94, 23, noot; Rb. Luik 14 november 1977, *De Verz.* 1978, 215.

³² Er is bijvoorbeeld sprake van een veiligheids-resultaatsverbintenis met betrekking tot de producten zoals de geneesmiddelen of het bloed, voor medische hulpmiddelen die worden aangewend met diagnostisch of therapeutisch oogmerk, alsook voor de beveiliging tegen ziekenhuisinfecties (Luik 15 november 2006, *T.Gez.* 2006-2007, 362); Ook het toedienen van een inspuiting op technisch verantwoorde wijze en plaats is een resultaatsverbintenis (Gent 5 april 2000, *T.Verz.* 2001, 810); Het niet achterlaten van ontoelaatbare voorwerpen in het lichaam van een patiënt na een operatie (in casu een wiek)(Antwerpen 15 maart 1999, *T.Gez.* 2000-01, 223; zie in dezelfde zin: Rb. Luik 17 januari 2005, *JLMB* 2006, 1185: “*Het ziekenhuis is gehouden tot een contractuele resultaatsverbintenis wat de beveiliging tegen exogene ziekenhuisinfecties betreft*”; Antwerpen 29 juni 1992, *VI.T.Gez.* 1994, 20, noot D. FRERIKS)).

Volgens B. DUBUISSON kan het grove karakter van de tekortkoming, zoals het achterlaten door een chirurg van een naald in het lichaam van een patiënt, mee in rekening worden genomen voor de kwalificatie van de verbintenis als resultaatsverbintenis: B. DUBUISSON, “Questions choisies en droit de la responsabilité contractuelle” in *La théorie générale des obligations*, Liège, Formation permanente CUP, vol.27, 1998, 113.

³³ Dit geldt niet zonder meer voor een sterilisatie-ingreep dewelke door verschillende rechters toch werd gekwalificeerd als een inspanningsverbintenis (Gent 27 september 2007, *T.Gez.* 08-09, 404, noot T.V.; Antwerpen 8 september 2003, *NJW* 2004, afl. 70, 558, noot I. BOONE).

³⁴ Dit is bijvoorbeeld het geval bij het tijdig neerleggen van conclusies, het tijdig instellen van een vordering of rechtsmiddel en het verschijnen ter zitting, behoudens wanneer het verstek laten gaan deel uitmaakt van een strategische keuze (cfr. Antwerpen 26 maart 2006, *RGCB* 2008, 561; Antwerpen 7 oktober 2002, *NJW* 2003, afl.29, 493, noot E. BREWAEYS; Rb. Antwerpen 15 april 2002, *RGCB* 2004, 178; Antwerpen 29 januari 2001, *RW* 2002-03, 186; Rb. Dendermonde 5 november 1987, *TBBR* 1990, 83; BUYLLE,P., “Rôle de l’ avocat dirigeant le procès” (noot onder Rb. Luik 30 juni 2004), *JLMB* 2005/7, 297, nr. 2; DEPUYDT, P., *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders. Civiel-, proces en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer, 1983, 27-28; B. DUBUISSON, “Questions choisies en droit de la responsabilité contractuelle” in *La théorie générale des obligations*, Liège, Formation permanente CUP, vol.27, 1998, 99; Ook de aanvaarding van de opdracht tot het betekenen van het ontslag om dringende redenen brengt in hoofde van de advocaat een resultaatsverbintenis teweeg (Rb. Antwerpen 27 maart 2003, *RGCB* 2004, 170).

³⁵ Rb. Luik 30 juni 2004, *JLMB* 2005/7, 293; Rb. Antwerpen 15 april 2002, *RGCB* 2004, 178; Luik 30 juni 2000, *JLMB* 2005, 280; Gent 6 april 2000, *Intercontact* (N) 2000, 81; Bergen 15 februari 2000, *JLMB* 2001, 422; Bergen 6 mei 1996, *JLMB* 1997, 432.

³⁶ Vred. Zelzate 11 april 2002, *T.Agr.R.* 2002, 154; Luik 4 juni 1993, *JLMB* 1995, 265.

Deze gemeenschappelijke bedoeling werd dan achterhaald ofwel aan de hand van de schriftelijke of mondelinge toezeggingen³⁷ van de schuldenaar of het gebrek daaraan³⁸, ofwel op basis van het al dan niet aleatoir karakter³⁹ van de uitvoering van de verbintenis, ofwel met verwijzing naar het vakmanschap in hoofde van de schuldenaar, ofwel aan de hand van een combinatie van deze criteria⁴⁰.

3. Autonome criteria

a. Het risico

24. In sommige uitspraken werd het onzekere karakter van het resultaat van de opgenomen verbintenis niet als hulpmiddel aangewend om de impliciete gemeenschappelijke bedoeling van de partijen te achterhalen, maar werd dit op zich als een autonoom onderscheidingscriterium weerhouden⁴¹.

Zo werd recent nog door de Luikse rechtbank van eerste aanleg geoordeeld: *“La classification dépend de l’intensité de l’obligation assumée; le critère généralement utilisé en tant qu’indicateur de cette intensité de l’obligation est celui tiré de l’aléa du résultat recherché. La doctrine dégage également les notions de volonté des parties et le rôle passif ou non de la victime”*⁴².

b. De aard van de overeenkomst

25. Ook de aard van de overeenkomst werd door verschillende rechtbanken als onderscheidingscriterium aangewend. Zo werd geoordeeld dat de aard van een lastgevingsovereenkomst tot resultaatsverbintenissen aanleiding geeft, en de aard van een aannemingscontract tot inspanningsverbintenissen^{43,44}.

³⁷ Luik 31 maart 2006, *JLMB* 2006, afl. 37, 1639; Kh. Brussel 17 januari 2006, *TBH* 2008,87; Luik 24 juni 1999, *TBH* 2001, 525; Kh. Brussel 3 juni 1996, *T.Aann.* 1998, 162, noot B. LOUVEAUX; Gent 7 december 1995, *TBH* 1996, 1059; Gent 15 mei 1995, *T.Aann.* 1996, 369.

³⁸ Voorz. Brussel 20 juli 2001, *TBH* 2001, 771; Rb. Kortrijk 4 december 1998, *De Verz.* 2007, 106.

³⁹ Luik 17 april 2008, *RGAR* 2009, 14460; Gent 27 september 2007, *T.Gez.* 2008-09, 404; Rb. Gent 16 april 2007, *T.Gez.* 2007-2008, 370; Luik 7 maart 2006, *JLMB* 2006, 834; Antwerpen 22 november 2004, *RW* 2007-2008, 1079; Brussel 16 mei 2002, *JLMB* 2003, 1673; Vred. Berchem 1 september 1987, *RW* 1988-89, 756.

⁴⁰ Luik 5 december 1999, *T.Aann.* 1999, 61: *“La question de savoir si l’obligation de l’entrepreneur est de moyens ou de résultat doit être résolue en ayant égard à la volonté des parties, en fonction des aléas affectant l’objectif poursuivi, du degré de spécialisation de l’ entrepreneur, du rôle qu’il a joué dans la conception de l’ouvrage, de la précision des obligations à assumer et de la maîtrise du résultat espéré”*; Zie in dezelfde zin: Corr. Charleroi 29 september 1992, *JLMB* 1993, 1316.

⁴¹ Luik 7 januari 2002, *RGAR* 2002, 13573.

⁴² Luik 9 mei 2007, *RGAR* 2009, 14461.

⁴³ Rb. Charleroi 12 februari 2003, *T. Verz.* 2008, afl. 4, 391: de prestatie waartoe de uitbater van de carwash zich verbindt, is een ondernemingsovereenkomst die een resultaatsverbintenis meebrengt; Rb. Brussel 6 februari 1991, *De Verz.* 1991, 703: de intensiteit van een door een advocaat opgenomen verbintenis wordt beoordeeld aan de hand van de aard van de overeenkomst waaraan hij op dat moment uitvoering geeft: stelt de advocaat een proceshandeling, dan zijn de regels van de *lastgeving* van toepassing zodat hij *“dienvolgens”* (*“d’ailleurs”*) gehouden is tot een resultaatsverbintenis; wanneer hij daarentegen adviseert, concludeert of de richting van het proces bepaalt, dan handelt hij in het kader van een *aannemingscontract* en is hij *“dienvolgens”* (*“alors”*) tot een middelenverbintenis gehouden; zie in dezelfde zin: Bergen 16 januari 1997, *JLMB* 1997,443, Brussel 24 juni 1976, *Rev.not.b* 1976, 348: de overeenkomst waarbij aan een immobiliënagent een opdracht wordt gegeven een koper te vinden is een verhuur van diensten en houdt een middelenverbintenis in.

⁴⁴ Vred. Gent (VII) 15 april 1991, *T.Vred.* 1992, 139: *“De overeenkomst met betrekking tot het reinigen van een kledingstuk is een verhuring van werk: dit is een inspanningsverbintenis...”*; A contrario: een contract van aanneming brengt resultaatsverbintenissen mee: Brussel 19 december 2001, *JLMB* 2003/15, 637: *“Que s’*

Uit de verplichting tot teruggave van een goed in het kader van een (bijkomend) bewaargevingscontract vloeit een resultaatsverbintenis voort^{45,46}. De bewaarneming op zich is daarentegen een middelenverbintenis⁴⁷.

c. De passieve houding van de schuldeiser

26. Andere rechters zochten het antwoord op de kwalificatievraag in de al dan niet passieve houding die de schuldeiser aannam tijdens de uitvoering van de verbintenis.

Zo werd geregeld de verbintenis tot teruggave van een intacte auto in hoofde van een garagehouder die een automatische car-wash uitbaat, gekwalificeerd als een resultaatsverbintenis wanneer de klant tijdens de wasbeurt die zijn auto onderging een passieve houding behield en het voertuig uitsluitend werd voortbewogen door het mechanisme van de installatie⁴⁸.

In het omgekeerde geval, wanneer de klant het voertuig actief bleef besturen tijdens de wasbeurt, werd er in hoofde van de schuldenaar slechts een middelenverbintenis weerhouden^{49,50}.

d. De expertise van de schuldenaar.

27. In nog andere uitspraken werd de aard van de door de schuldenaar opgenomen verbintenissen alleen gekoppeld aan de verworven expertise in hoofde van deze laatste. De

agissant d'un contrat d'entreprise, il y a lieu de considérer, par application des articles 1789 et 1302 du code civil, que le garagiste est tenu d'une double obligation de résultat, à savoir –après la réalisation des prestations de vidange d'huile et de remplacements des filtres à huile et à air, durant lesquelles il possède l'entière maîtrise de la voiture – la restitution d'un véhicule remis en état et en toute hypothèse, dans un état meilleur qu'au moment de son arrivée”.

⁴⁵ Bergen 1 december 2003, *T.Verz.* 2005, 508, noot FONTAINE P; Gent 20 mei 1999, *TBBR* 2000, 320-321; Luik 12 april 1995, *RGAR* 1997, nr. 12.737; Vred. Gent 15 april 1991, *T.Vred.* 1992, 139; P. WÉRY, *Droit des obligations. Volume 1. Théorie générale du contrat*, Brussel, Larcier, 2010, 484.

⁴⁶ De rechtbank van Brussel oordeelde in haar arrest van 4 juni 1998 (*RGAR* 2000, nr. 13.217) dat het kunstmatig is om een enkele contractuele relatie op te splitsen wanneer deze relatie moet worden bestempeld als een gewone aannemingsovereenkomst, met bijkomstig de verplichting om het voertuig te bewaren in de lokalen van de garage tot aan de teruggave aan de eigenaar. Het betreft dan een resultaatsverbintenis die voortvloeit uit de teruggaveplicht van de zaak door de aannemer.

⁴⁷ Antwerpen 10 maart 2003, *Eur. Vervoerr.* 2004, 196; Vred. Wolvertem 9 oktober 1997, *AJT* 1998-99, 894; Kh. Hasselt 20 november 1996, *Limb.Rechtsl.* 1997, 113; *RW* 1998-99, 442; Antwerpen 16 september 1996, *AJT* 1997-98, noot B. CLAESSENS; Gent 2 november 1994, *AJT* 1994-95, 367, noot B. CATTOIR; Antwerpen 2 december 1981, *RHA* 1981-82, 474.

⁴⁸ Brussel 7 maart 1996, *RGAR* 1997, 12871; Rb. Luik 26 september 1977, *RGAR* 1979, 9973, noot F. GLANSDORFF; Rb. Brussel 20 januari 1976, *RGAR* 1979, 9974; P. WÉRY, *Droit des obligations. Volume 1. Théorie générale du contrat*, Brussel, Larcier, 2010, 483-484.

⁴⁹ F.GLANSDORFF, noot onder Rb. Luik 26 september 1977, *RGAR* 1979, 9973 met o.a. verwijzing naar: Kh. Brussel 15 november 1958, *RGAR* 1959, 6338.

⁵⁰ Het valt echter wel op dat dit passiviteitscriterium veelal samengaat met de aard van de overeenkomst. Er wordt immers aangenomen dat de car-wash uitbater in geval van stilzitten van de bestuurder een aannemingscontract met een bijkomstig contract van bewaargeving aangaat, waarbij deze dus de bijkomende verbintenis opneemt om het in ontvangst genomen voertuig te bewaren en na uitvoering van het werk terug te geven, hetgeen wordt gekwalificeerd als een resultaatsverbintenis. Wanneer de bestuurder daarentegen actief aan het stuur blijft, blijft de wagen onder controle van deze laatste en is er derhalve geen “teruggave” sensu stricto, zodat er enkel een inspanningsverbintenis voor het reinigen van de wagen bestaat. Zie voor een uitgebreide bespreking van dit onderwerp: J-J. SCHMIDT, “La responsabilité des exploitants de car wash”, *RGAR* 2009, 14455.

verbintenis van een beroepsverkoper of een specialist in zijn vak werd bijgevolg als een resultaatsverbintenis gekwalificeerd⁵¹.

e. De wet

28. In sommige gevallen neemt de wetgever een duidelijk standpunt in⁵². Zo voorziet de wet met betrekking tot de vervoersovereenkomst dat de commissionair of vervoerder instaat voor “de aankomst van de goederen en van de personen, binnen de overeengekomen tijd, behoudens toeval of overmacht”⁵³. De wet voegt daaraan ook toe: “hij is aansprakelijk voor de beschadiging of het verlies van de goederen alsmede voor de ongevallen waardoor de reizigers worden getroffen, indien hij niet bewijst dat de beschadiging, het verlies of het ongeval het gevolg is van een vreemde oorzaak die hem niet kan worden toegerekend”⁵⁴. In een aantal gevallen werd ook de miskening van een wettelijke bepaling als aanwijzend criterium voor een resultaatsverbintenis aangewend⁵⁵.

Er wordt dan in de wet zelf een bepaalde gedragsregel gezocht in de vorm van een welbepaald gebod of verbod waaromtrent aan het rechtssubject met betrekking tot een bepaald gedrag geen beoordelingsvrijheid wordt gelaten⁵⁶.

Zo werd o.a. geoordeeld dat de arts een resultaatsverbintenis miskent wanneer hij de strafrechtelijke hulpverleningsverplichting van artikel 422 bis van het Strafwetboek niet naleeft⁵⁷⁵⁸.

⁵¹ Kh. Bergen 17 april 2008, *TBBR* 2009, 103, noot J. DEWEZ; Kh. Bergen 23 mei 2000, *TBH* 2000, 118; Luik 5 december 1997, *T.Aann.* 1999, 61, noot C. COLLON; Luik 3 november 1995, *JLMB* 1996, 746; Rb. Brussel 18 april 1989, *JT* 1989, 783.

⁵² P. WÉRY, *Droit des obligations. Volume 1. Théorie générale du contrat*, Brussel, Larcier, 2010, 483-484.

⁵³ Art. 3 van de Wet van 25 augustus 1891 houdende herziening van de titel van het Wetboek van Koophandel betreffende de vervoersovereenkomst, *B.S.* 26 augustus 1891.

⁵⁴ Art. 4 van de Wet van 25 augustus 1891 houdende herziening van de titel van het Wetboek van Koophandel betreffende de vervoersovereenkomst, *B.S.* 26 augustus 1891.

⁵⁵ Luik 9 februari 1984, *JL* 1984, 149

⁵⁶ Volgens sommigen is een ondubbelzinnige verwoording van het resultaat in de wettekst vereist, opdat een resultaatsverbintenis zou kunnen worden weerhouden: Gent 18 april 2002, *RW* 2003-2004, 139: “Wanneer de wetgever daadwerkelijk een resultaatsverbintenis dan wel objectieve aansprakelijkheid zou hebben beoogd, wat niet blijkt uit de voorbereidende werken, dan had dit een ondubbelzinnige verwoording vereist (vgl. *Cass.* 6 december 1965, *Pas.* 1966, I, 450).”

⁵⁷ Rb. Kortrijk 4 december 1998, *De Verz.* 2007, 106

⁵⁸ Andere voorbeelden zijn: de overheid miskent een resultaatsverbintenis wanneer zij de bepalingen van de wet van 20 juli 1971 op de begraafplaatsen en lijkbezorging, welke worden verantwoord door de openbare gezondheid, miskent (Voorz. Leuven 18 november 2002, *RW* 2003-2004, 1029); de orthopedist miskent een resultaatsverbintenis wanneer hij een prothese aflevert die geen voldoening schenkt; artikel 16 b van de Nationale Overeenkomst tussen de orthopedisten en de verzekeringsinstellingen legt immers aan de orthopedist de bijzondere verplichting op om elk toestel dat in gevolge een fout, nalatigheid of vergissing van de maker geen voldoening zou schenken, te wijzigen en aan te passen tot het gans bruikbaar is (Rb. Antwerpen 29 januari 1997, *T. Gez.* 1997-98, 352, noot A. BAEYENS); de maker van reclame miskent een resultaatsverbintenis wanneer er een tekort is aan voorraad (Voorz. Kh. Hasselt 13 december 1996, *Jb.Hand.Med.* 1996, 252).

B. Probleemstelling: er bestaat geen (achterhaalbare) impliciete gemeenschappelijke wilsovereenstemming tussen partijen.

29. De techniek van de uitlegging van de gemeenschappelijke bedoeling van partijen is uiteraard alleen dan nuttig wanneer er ten tijde van de contractsluiting effectief over een bepaald aspect van het contract een impliciete gemeenschappelijke bedoeling tussen partijen aanwezig was, of voor zover een impliciete wilsovereenstemming bestond, dat deze op het moment van de kwalificatie van de verbintenis nog achterhaalbaar is.

Het komt echter voor dat de werkelijke gemeenschappelijke bedoeling van de partijen in de praktijk niet meer te achterhalen is of reeds verschillend was bij het ontstaan van het contract, of gewoon nooit heeft bestaan.

Op dat moment kan er dan ook geen sprake zijn van een ‘uitlegging van een achterhaalbaar gegeven’, maar wel, zij het dan onder het mom van uitlegging, van de ‘simulatie van een ongekend gegeven’. De techniek van de uitlegging wordt dan dus van haar doel afgewend.

30. Bovendien lijkt de techniek van de uitlegging van de impliciete bedoeling van de partijen door haar uitgebreide pallet aan gehanteerde kwalificatiecriteria ook niet de meest adequate methode om uniforme rechtspraak te creëren. Het werkt eerder rechtsonzekerheid en forumshopping in de hand.

C. Alternatief: geen uitlegging, maar aanvulling van het contract op grond van artikel 1135 B.W. en de rol van het rechtmatig opgewekt vertrouwen.

31. Vooral de problematiek inzake het gebrek aan (achterhaalbare) impliciete gemeenschappelijke bedoeling deed wijlen Professor KRUITHOF⁵⁹ besluiten om niet per se op zoek te gaan naar wat de gemeenschappelijke bedoeling van partijen ooit is geweest. Indien de werkelijke gemeenschappelijke wil van partijen niet (meer) kan achterhaald worden, dan diende volgens deze auteur daarentegen beroep te worden gedaan op het artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek

Dit artikel (“*Overeenkomsten verbinden niet alleen tot hetgeen daarin uitdrukkelijk bepaald is, maar ook tot alle gevolgen die door de billijkheid, het gebruik, of de wet aan de verbintenis, volgens de aard ervan worden toegekend*”) liet volgens KRUITHOF toe om aan de hand van het billijkheidsbeginsel erin vevat het gecreëerde vertrouwen als bron van bijkomende verbintenissen te funderen⁶⁰.

32. Een en ander werd verduidelijkt aan de hand van een analyse van het hierboven besproken Bruidsjaponarrest van het Hof van Cassatie van 3 mei 1984⁶¹. Daar had volgens KRUITHOF

⁵⁹ R. KRUITHOF, “La théorie de l’apparence dans une nouvelle phrase” (noot onder Cass. 20 juni 1988), *RCJB* 1991, 80, nr. 28.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ R. KRUITHOF, “La théorie de l’apparence dans une nouvelle phrase” (noot onder Cass. 20 juni 1988), *RCJB* 1991, 84, nr. 33.

de rechter zijn beslissing om de verbintenis te kwalificeren als een inspanningsverbintenis laten steunen op een fictieve gemeenschappelijke bedoeling van de partijen gezien de rechter deze gemeenschappelijke wil enkel had afgeleid uit het aleatoir karakter van het door de partijen te verwachten resultaat. Nochtans was er geen enkel element aanwezig waaruit kon afgeleid worden dat de partijen werkelijk hadden gewild wat de rechter had gemeend dat zij hadden moeten willen. Het was evenzeer mogelijk dat de schuldeiser van de uit te voeren prestatie een resultaatsverbintenis beoogde, tegenover de schuldenaar slechts een inspanningsverbintenis. In dat geval had de rechter volgens KRUITHOF dan ook bij gebreke aan werkelijke gemeenschappelijke wil van de partijen, de lacune in de wilsovereenstemming van partijen moeten aanvullen aan de hand van artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek. Alwaar er geen suppletieve wetsbepalingen of gebruiken deze materie regelen, diende de rechter dan zijn oordeel te vormen op basis van de billijkheid, dat toelaat om bepaalde niet door partijen geregelde bijkomstige verbintenissen te beslechten op grond van gecreëerde rechtmatige schijn. Dit zou er in het bruidsjaponarrest dan toe kunnen geleid hebben dat, aangezien het resultaat van een kuisopdracht steeds twijfelachtig is, partijen wisten of zouden moeten geweten hebben dat er geen resultaatsverbintenis kon bestaan in hoofde van de exploitant. Omgekeerd, in het geval dat de schuldenaar daarentegen de schijn zou gewekt hebben dat hij desondanks toch een resultaat garandeerde, dan kon eveneens op grond van artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek de lacune in de inhoud van de overeenkomst tussen de partijen aangevuld worden op grond van het rechtmatig opgewekt vertrouwen van de schuldenaar en tot een resultaatsverbintenis besloten worden.

33. Deze werkwijze verdient volgens ons navolging.

Het artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek laat de rechter immers toe om, zelfs buiten een interpretatiekwestie om en zonder te moeten teruggrijpen naar de vermeende gemeenschappelijke bedoeling van partijen, het contract te verrijken door bijkomende verbintenissen aan partijen op te leggen die door hen niet waren voorzien⁶². Deze bijkomende verbintenissen vloeien in dat geval dus niet voort uit de (impliciete) wil van de partijen, maar leunen aan bij de verbintenissen die zijn ontstaan uit het contract (ze worden afgeleid uit de bijzondere omstandigheden van de overeenkomst, d.w.z. door subjectivering⁶³) of kunnen worden gezocht in de door de schuldenaar bij de schuldeiser gecreëerde rechtmatige verwachtingen.

Juridische gebondenheid is immers niet meer alleen gebaseerd op de wilsleer, maar kan ook voortvloeien uit de als correctief fungerende vertrouwensleer, op voorwaarde dat het bij derden opgewekte vertrouwen rechtmatig is, dat die derden te goeder trouw zijn⁶⁴.

De vertrouwensleer speelt dan een subsidiaire rol; complementair aan de gemeenschappelijke wil van partijen⁶⁵. Wanneer deze wil niet (meer) achterhaald kan worden, dient men beroep te doen op artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek.

⁶² H. VANDENBERGHE, "De grondslag van Kontractuele en extra-kontractuele aansprakelijkheid voor eigen daad", *TPR* 1984, 147, nr.7; Recent nog werd door het Hof van Cassatie in haar arrest van 2 februari 2006 herhaald dat krachtens artikel 1135 B.W. de aannemer niet alleen gehouden is tot hetgeen uitdrukkelijk in de overeenkomst met de opdrachtgever werd bedongen, maar ook tot de uitvoering van de opdracht volgens de regels van de kunst: Cass. 2 februari 2006, *RW* 2008-09, 926.

⁶³ H. VANDENBERGHE, "De grondslag van Kontractuele en extra-kontractuele aansprakelijkheid voor eigen daad", *TPR* 1984, 147, nr.7.

⁶⁴ Kh. Brussel 1 februari 2008, *RW* 2009-10, 461; A. VAN OEVELEN, "Kroniek van het verbintenissenrecht (1993-2004)", *RW* 2004-05, 1663, nr.45; S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WÉRY, "Chronique de jurisprudence. Les obligations: les sources (1985-1995)", *JT* 1996, 694, nr.11; R. KRUITHOF, H. BOCKEN, E. DE LY en B. DE TEMMERMAN, "Overzicht van rechtspraak (1981-1992). Verbintenissen", *TPR* 1994, 171, nr. 36.

⁶⁵ R. KRUITHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, "Overzicht van rechtspraak (1981-1992) Verbintenissen", *TPR* 1994, 497-498, nr. 207.

34. In de geconsulteerde rechtspraak met betrekking tot resultaats- en middelenverbintenissen werd het gewekte vertrouwen bij de schuldeiser (bijvoorbeeld als gevolg van een verstrekte garantie, of belofte van de schuldenaar), al een aantal keren (mede) weerhouden om tot een resultaatsverbintenis te besluiten⁶⁶.

In een interessant vonnis van de rechtbank van Kortrijk werd zelfs uiteengezet in welke mate het vertrouwen van de schuldeiser dient te zijn gewekt om van een resultaatsverbintenis te kunnen spreken: *“Het criterium om werkelijke resultaatsverbintenissen te scheiden van vage geruststellingen kan als volgt omschreven worden: of er al dan niet een resultaatsverbintenis is ontstaan, zal moeten worden getoetst aan de wijze waarop een normaal, redelijk persoon, geplaatst in dezelfde omstandigheden, de toezeggingen van de arts zou hebben opgevat. De beloftes moeten duidelijk en overtuigend zijn, of minstens duidelijk uit de concrete omstandigheden van de zaak blijken. Zij overstijgen dan in principe de loutere geruststellingen.”*⁶⁷

Ook in de Franse rechtspraak wordt artikel 1135 van de Code Civil aangewend met het oog op de vervollediging van een overeenkomst tussen partijen⁶⁸.

IV. Besluit.

35. Het onderscheid tussen resultaats- en middelenverbintenissen is fundamenteel: het bepaalt de inhoud van de verbintenis en de intensiteit van de door partijen opgenomen verplichtingen en het resultaat dat wordt verwacht.

Dikwijls hebben partijen niet zelf (uitdrukkelijk) de aard van de door de schuldenaar opgenomen verbintenis geregeld. Het is dan de taak van de rechter om in geval betwisting hierover uitsluitsel te geven. In veel gevallen motiveert deze echter niet hoe hij tot de een of andere kwalificatie komt en bestaan er tegenstrijdige uitspraken.

Uit een analyse van de vonnissen en arresten waarin wel een motivering wordt gegeven, blijkt dan dat deze kwalificatie meestal gevonden wordt door de overeenkomst uit te leggen en de gemeenschappelijke impliciete bedoeling van partijen te achterhalen. Er bestaat daarbij weliswaar geen uniforme leidraad, maar wel een arsenaal aan uitlegcriteria.

Dit leidt niet alleen tot rechtsonzekerheid, maar ook tot tegenstrijdige beslissingen.

Een uitlegging van de overeenkomst is bovendien ook alleen zinvol wanneer er effectief een impliciete gemeenschappelijke bedoeling van partijen aanwezig was of deze nog achterhaalbaar is. In ontkennend geval toch ‘uitleggen’ is in feite ‘simuleren onder het mom van uitleggen’ en dan wordt de figuur van de uitlegging van haar doel afgewend.

⁶⁶ Gent 21 december 2006, *RGAR* 2007, 14267; Cass. 23 november 2004, *RGAR* 2006, 14122; Brussel 12 februari 2002, *RW* 2001-2002, 1575; Antwerpen 22 februari 1999, *AJT* 1999-00, 481; Rb. Kortrijk 4 december 1998, *TGR-TWVR* 2005, 330; A contrario: middelenverbintenis want geen opgewekt vertrouwen: Gent 18 november 2004, *T.Gez.* 06-07, 366.

⁶⁷ Rb. Kortrijk 4 december 1998, *TGR-TWVR* 2005, 330.

⁶⁸ Ook in Frankrijk is er talrijke rechtspraak over de aanvulling van het contract op grond van artikel 1135 C.C.voorhanden: cfr. Poitiers (Fr.) 27 maart 2002, www.legifrance.gouv.fr (consultatie 14 oktober 2010); Cass (Fr.) com 19/02/2002, contrats, conc., consom. 2002, n°91, obs Leveneur; Reims (Fr.) 26 november 2001, www.legifrance.gouv.fr (consultatie 14 oktober 2010); Versailles (Fr.) 3 september 2001, www.legifrance.gouv.fr (consultatie 14 oktober 2010), zie ook voor een toelichting nopens artikel 1135 C.C.: C. PAUWELS, “De aansprakelijkheid van de vestiairehouder”, *RW* 1988-89, 137.

Een betere werkwijze lijkt er in deze gevallen dan ook in te bestaan om de overeenkomst aan te vullen op grond van artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek. De billijkheid vormt voor de rechter immers het instrument bij uitstek om een contract te verrijken en bijkomende verbintenissen te creëren die door de partijen niet werden voorzien ten tijde van het ontstaan van de overeenkomst. In deze opvatting is dan een belangrijke rol weggelegd voor het rechtmatig gecreëerde vertrouwen als (bijkomende) bron van verbintenissen.